

Özel Eğitim Danışmanlığı Süreci ve Bir Danışmanlık Örneği

Sema Batu*
Anadolu Üniversitesi

Mehmet Topsakal**
Umut Rehabilitasyon Merkezi

Özet

Kaynaştırma uygulamalarından söz edildiğinde özel eğitim destek hizmetlerinin önemi ve gereği yadsınmaz. Ancak ülkemizde kaynaştırma uygulamaları çoğunlukla destek hizmetler olmaksızın gerçekleştirilmektedir. Özel eğitim destek hizmetleri üç başlık altında toplanabilmektedir. Kaynak-oda, sınıf-ıçı yardım ve özel eğitim danışmanlığı. Özel eğitim danışmanlığı diğer iki özel eğitim destek hizmet türüne göre daha farklı bir hizmet türüdür. Bu hizmet türünde, öğretmen aracılığıyla kaynaştırma öğrencisine dolaylı olarak yardım ulaştırılması söz konusudur. Giriş, sorunun belirlenmesi, çözüm önerilerinin geliştirilmesi, çözüm önerilerinin uygulanması ve sonuçların değerlendirilmesi aşamalarından oluşan özel eğitim danışmanlığı, özel eğitim öğretmenleri ya da özel eğitim konusunda yeterli bilgiye sahip rehber öğretmenler tarafından gerçekleştirilebilir. Bu makalede özel eğitim danışmanlığının aşamaları ve her bir aşamaya ilişkin bir uygulama örneği yer almaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kaynaştırma, destek özel eğitim hizmetleri, özel eğitim danışmanlığı

Abstract

When the subject is mainstreaming, the importance and necessity of support services can not be denied. However, in Turkey, mainstreaming is still implemented without any support services. The support services can be classified into three groups: resource-room, in-class services and special education consultation. Special education consultation is a rather different support system than the other two support services, special education consultation is an indirect service provided to the regular class teacher in order to solve the problems of the mainstreamed student in the class. Introduction, identifying the problem, developing solution suggestions, implementing the solution suggestions and evaluating the results are the steps of the special education consultation process. In this paper, the steps of the consultation process will be explained and examples of each step will be provided to the reader.

Key Words: Mainstreaming, support services, special education consultation

*Yrd. Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü E-posta: esbatu@anadolu.edu.tr
**Umut Rehabilitasyon Merkezi, Eskişehir

Kaynaştırma son yıllarda gerek normal eğitim gerekse özel eğitim ortamlarında üzerinde sıkça konuşulan konulardandır. Özel gereksinimli öğrencilerin normal yaşamın bir parçası olabilmeleri için başarılı bir kaynaştırma uygulamasından yararlanmaları gerekmektedir. Kaynaştırma söz konusu olduğunda eksiksiz bir uygulamadan söz edebilmek için ise, destek özel eğitim hizmetlerinin, göz ardı edilmemesi gereken unsurların başında gelmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Destek özel eğitim hizmetleri kaynak-oda, sınıf-ıçı yardım ve özel eğitim danışmanlığı olarak sıralanabilmektedir (Batu, 2000a, 2000b, 2002, Kırcaalı-Iftar, 1992, 1994, 1998).

Kaynak-oda normal eğitim okullarında özel gereksinimli öğrencilere destek hizmet sağlanması amacıyla hazırlanmış ortamlardır. Bu ortamlarda özel eğitim uzmanı, benzer sorunu olan birden fazla öğrenciye birarada ya da her bir öğrenciye bireysel olarak hizmet sunabilir.

Sınıf-ıçı yardım, özel eğitim uzmanının özel gereksinimli öğrenciye destek sağlamak amacıyla sınıf içine girdiği bir destek hizmet türüdür. Bu çalışma içinde farklı uygulamalar gerçekleştirilebilir. Özel eğitim uzmanı kaynaştırma öğrencisiyle çalışırken sınıf öğretmeni normal sınıf öğrencileriyle çalışabilir ya da bunun tam tersi olabilir. Bir başka uygulama ise, özel eğitim uzmanının sınıf öğretmeniyle birlikte ders planını hazırlaması ve hazırlanan planın uygulamasını da birlikte gerçekleştirmeleridir.

Özel eğitim danışmanlığı ise dolaylı bir hizmet biçimidir. Bu destek hizmet türünde öğretmen aracılığıyla öğrenciye yardım söz konusudur. Özel eğitim danışmanlığı üç temel öğeden oluşmaktadır. Bu üç öğe, danışman, danışan ve hakkında danışılındır (Gutkin ve Curtis, 1982, Heron ve Harris, 1982, Kırcaalı-Iftar, 1994, 1998, Phillips ve McCulloch, 1990, Salend, 1998, West ve Idol, 1987). Özel eğitim danışmanlığında, danışan, hakkında danışılana yardımcı olmak için danışmana başvurur. Özel eğitim danışmanı, danışmanlık konusunda bilgi ve beceri sahibi olan bir özel eğitim öğretmeni ya da rehber öğretmen olabilir. Özel eğitim danışmanına başvuru nedenleri

arasında, özel gereksinimi olan öğrencilerin davranış sorunlarını gidermek, belli derslerde yaşayabilecekleri güçlükleri yenmek, bireysel eğitim programı hazırlamak ya da eğitsel değerlendirme konusunda destek almak sayılabilir (Kampwirth, 1999).

Özel eğitim danışmanlığı iki şekilde gerçekleştirilebilir. İşbirlikçi yaklaşım ve uzman yaklaşımı. İşbirlikçi yaklaşım benimsendiğinde özel eğitim danışmanı ile danışan kararları birlikte verirler. Karar verme aşamalarında danışman danışanı öneriler geliştirmesi için cesaretlendirir. Uzman yaklaşımında ise danışman kararları verir ve danışanın uygulamasını bekler (Idol, Paolucci-Whitcomb ve Nevin, 1987).

Özel eğitim danışmanlığı süreci beş basamaktan oluşmaktadır: (a) Giriş, (b) Sorunun belirlenmesi, (c) Çözüm önerilerinin geliştirilmesi, (d) Çözüm önerilerinin uygulanması, ve (e) Sonuçların değerlendirilmesi (Kampwirth, 1999, Salend, 1998, Tiegerman-Farber ve Radziewicz, 1998). Bu basamaklar aşağıda sırasıyla açıklanacak ve örneklenilecektir.

Danışmanlık Süreci

Özel eğitim danışmanlığı, uygulama sırasında beş aşamadan oluşan bir süreçtir. Danışmanlık sırasında her bir basamak gerektiği şekilde yerine getirildiğinde başarılı olunması söz konusu olmaktadır. Danışmanlık sırasında akıldan çıkarılmaması gereken en önemli noktalardan birisi, özel eğitim danışmanlığının öğretmenin sadece mesleğiyle ilgilenen bir danışmanlık türü olduğudur. Bir başka deyişle, özel eğitim danışmanı danışana psikolojik danışmanlık yapmamalıdır. Ayrıca, danışmanlık sırasında öğretmenle paylaşılan bilgiler öğretmen ve danışman arasında kalmalıdır. Danışmanlık yapacak olan kişi, danışana ve hakkında danışılana saygılı olmalıdır. *Bir başka önemli nokta ise, danışmanlıkta gönüllülüğün esas olmasıdır. Danışan danışmana gönüllü olarak gelir ve danışmanlık sürecinin herhangi bir aşamasında vazgeçme hakkına sahiptir* (Kırcaalı-Iftar, 1994).

Danışmanlığın hangi aşamasında olursa olsun danışmanın danışanı aktif bir şekilde dinlemesi önemlidir. Bununla beraber, danışmanın yargılayıcı olmaması, sorularını doğrulamak ve açıklık kazandırmak amacıyla sorması, özetlemeler yapması sürecin akışında önemli özelliklerdir (Kırcaali-Iftar, 1994). Danışmanlık, eğer varsa özel eğitim danışmanının odasında, rehber öğretmenin odasında ya da danışman ve danışanın okulda rahatsız edilmeyecekleri uygun olan herhangi bir odada gerçekleştirilebilir.

Aşağıda özel eğitim danışmanlığının aşamaları ve her bir aşamaya ilişkin örnekler yer almaktadır. Aktarılan örnekler uzman yaklaşımı benimsenerek uygulanmış gerçek bir danışma sürecidir. Bu örnekler, danışanın izniyle danışmanlık sürecinde ses kaydının alınması ile elde edilmiştir.

Kayıtların yapılması, danışmanlık sürecinin her oturumuna küçük bir ses kayıt cihazının danışman tarafından götürülmesi ile gerçekleştirilmiştir. Danışman her oturum başında ses kayıt cihazını çalıştırarak oturum sonuna kadar ses kaydını sürdürmüştür. Kayıt işlemleri tamamlandıktan sonra danışman tarafından kasetlerin kağıda doküman işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu sırada tüm sözler duyulduğu şekilde, danışman-danışan sırasıyla yazılmıştır. Daha sonra tüm kasetler birinci yazar tarafından dinlenerek doğru olarak kağıda dokümanları kontrol edilmiştir.

Orneklerde yer alan isimler danışman ve danışanın gerçek isimleri değil, daha sonra yazarlar tarafından belirlenen kod isimlerdir. Danışmanlık sürecini oluşturan basamaklar şunlardır (Kampwirth, 1999, Salend, 1998, Tiegerman-Farber ve Radziewicz, 1998).

1. Aşama: Giriş: Danışanın danışmana ilk kez geldiği ve tanışma, danışanı rahatlatma ve konuya girişin yapıldığı bölümdür. Danışan bu görüşme öncesinde, danışmandan telefonla ya da bizzat giderek randevu almalıydı. Giriş basamağında, danışman danışanı sıcak bir şekilde karşılayarak oturması için rahat bir yer gösterir ve kendisi de danışanı rahatlıkla görebileceği ve konuşabilecekleri bir yere oturur. Eğer danışman ve danışan tanışmıyorlarsa, tanışma ve ısınma

sohbetleri bu bölümde gerçekleşir. Giriş aşaması formal sürece geçilmeden önce yer alan informal bir basamaktır (Kampwirth 1999). Bu basamakta yapılacak işlerden birisi de danışmanın ve danışanın rollerinin, sorumluluk ve görevlerinin iyi bir şekilde belirlenmesidir. Eğer görevler başlangıçta belirginleştirilirse, daha sonra ortaya çıkabilecek karmaşa da engellenmiş olacaktır. Bu aşamayla ilgili örnek şöyle olabilir.

Tarih 30.12.2002

DANIŞAN: Girebilir miyim?

DANIŞMAN: Tabii ki buyurun, merhaba hoşgeldiniz!

DANIŞAN: Merhaba, hoşbulduk.

DANIŞMAN: Buyurun, kendinizi rahat hissedebileceğiniz yere oturabilirsiniz.

DANIŞAN: Şöyle oturabilirim.

DANIŞMAN: Buyurun lütfen Telefonda söylemişsiniz ama Rana Hanım'dı değil mi?

DANIŞAN: Evet Rana Ozer.

DANIŞMAN: Ben de Melih Taşkın, tanıştığımızı memnun oldum.

DANIŞAN: Ben de memnun oldum.

DANIŞMAN: Rana Hanım görüşmemize zamanında geldiğiniz için teşekkür ederim.

DANIŞAN: Bu görüşme için bana vakit ayırdığınız için ben teşekkür ederim.

DANIŞMAN: Rana Hanım hangi okulda görev yapıyorsunuz?

DANIŞAN: Ben İlköğretim Okulunda görev yapıyorum.

DANIŞMAN: Bu okulumuz Eskişehir'in neresindeydi?

DANIŞAN: Okulumuz Yenikent'te.

DANIŞMAN: Yenikent'te güzel gelişmeler var oralara birkaç defa gitmiştim.

DANIŞAN: Evet Yenikentimiz güzeldir.

DANIŞMAN Kaç yıldır görev yapıyorsunuz?

DANIŞAN Altıncı yılım bu yıl

DANIŞMAN Öğretmenlik mesleğinin ilk yıllarındasınız o zaman

DANIŞAN Evet Ancak çabuk alıştım, mesleğimi seviyorum

DANIŞMAN: Mesleği sevmek hayattaki sorunlarla başa çıkmayı büyük ölçüde kolaylaştırıyor sanırım

DANIŞAN Size katılıyorum işini sevmek hayatı büyük ölçüde kolaylaştırıyor Size de bunun için geldim

DANIŞMAN: Buyurun

DANIŞAN Ben okulumda birinci sınıf okutuyorum Sınıfımda 25 öğrenci var Sınıfımdaki bazı öğrencilerle ilgili konularda size danışmaya geldim, bana yardımcı olursunuz?

DANIŞMAN: Yanlış anlamadıysam sınıfınızda bulunan öğrencilerle ilgili benden yardım istiyorsunuz? Daha doğrusu benden size danışmanlık yapmamı istiyorsunuz

DANIŞAN Evet ben bazı konularda bu öğrenciyle başa çıkamıyorum bu da beni uzuyor Onun için bu konuda alan uzmanlarından yardım almaya karar verdim Bana bu konuda yardımcı olursanız sevinirim

DANIŞMAN: Tabiki, bilgim dahilinde olan bir durum ise seve seve yaparım Bu arada biraz önceki konuşmanızdan anladım ki bir öğrenciyle sorun yaşıyorsunuz Bu bizim işimizi kolaylaştıracaktır

DANIŞAN Evet evet sadece bir öğrenci ama bütün sınıfın düzenini bozmaya yetiyor doğrusu Bu konuda bana yardımcı olursanız kendimi daha iyi hissedeceğim

DANIŞMAN: O halde sizinle bir çalışma başlatacağımıza göre, sizin ve benim görev ve sorumluluklarımızı belirlersek yararlı olacağına inanıyorum, ne dersiniz?

DANIŞAN Evet Açıkçası ne yapmam gerektiğini bilmiyorum Bu benim de işimi kolaylaştırır

DANIŞMAN: Sizinle haftalık toplantılar yapalım bu toplantılarda belirlediğimiz işleri eğer uygun görüyorsanız siz sınıfınızda uygulayın ve bir sonraki toplantıda da yaptığınız çalışmaları inceler bir sonraki basamakta neler yapmamız gerektiğine karar veririz Ne dersiniz?

DANIŞAN Bu uygulayacağımız konularda bazen hata yapabilirim

DANIŞMAN Tabii ki hata yapabilirsiniz bu doğal bir durum Yapılacak uygulamaları önceden yapılandırabilirsek daha kolay uygulayacağınıza eminim Sizinle bu konuşmayı yapıyor olmamız bile bunu yapabileceğimizi gösteriyor

DANIŞAN Bu güveninizden dolayı teşekkür ederim

Bu konuşma sonrasında ikinci aşama olan sorunun belirlenmesi aşamasına geçilebilecektir Bu aşamaya birinci aşamanın hemen ardından aynı oturumda devam edilebilir ya da bir sonraki uygun olan görüşme günü için sözleşilerek burada kesilebilir Bu aşamaya devam edilip edilmeyeceği, danışman ve danışanın zamanlarının uygunluğuna, danışanın devam etmek isteyip istememesine bağlıdır Eğer giriş aşaması uzun sürdüyse ve danışmanın ya da danışanın zaman sınırlaması varsa, bu durumda danışma burada kesilerek ikinci aşama bir sonraki görüşmede gerçekleştirilmelidir Ya da danışan burada kesmek istediğinde yine ikinci aşamaya bir sonraki görüşmede geçilebilir

2. Aşama: Sorunun Belirlenmesi: Bu basamakta danışman gerekli yerlerde sorular sorarak danışanın sorununu açık bir şekilde ifade etmesine yardımcı olur Danışanın belirttiği sorunun sayılabilir, ölçülebilir ve tekrarlanabilir ifadelerle açıklanması, sorun davranışın hem danışan hem de danışman tarafından aynı şekilde anlaşılmasını sağlayacaktır Bu şekilde sorunun çözümüne yönelik girişimlerde bulunmak da kolaylaşacaktır

Danışanın sorununu açık şekilde ifade edebilmesi için danışman gerekli olduğu yerlerde

sorular sormalıdır. Bu sorular daha çok açık uçlu sorular olmalı ve danışman “neden” sorusunu sormaktan özellikle kaçınılmalıdır. “Neden” yerine “nasıl” sorusunu tercih etmesi, danışmanın daha açıklayıcı cevaplar almasını sağlayacaktır (Kampwirth, 1999, Salend, 1998). Ayrıca “neden” sorusunun kullanılmaması, öğretmeni sorgulamak ya da yargılamaktan uzak durulmasını da sağlayacaktır.

Eğer konuşmalar sırasında danışan öğretmen öğrenciyle ilgili birden fazla sorun davranıştan söz ederse, danışman duruma uygun olan biçimde danışanı yönlendirmelidir. Ayrıca, davranışlardan hangisi sınıf içinde ya da öğrencinin kendisi açısından daha fazla önem taşıyor nitelikte ise o davranış seçilmelidir. Bu aşamada Kırcaali-Iftar ve Tekin’in (1997) Tek Denekli Araştırma Yöntemleri adlı kitabında yer alan Hedef Davranış Belirleme Formu (s. 37) ve Hedef Davranışların Toplumsal Önemi Değerlendirme Formu’ndan (s. 39) yararlanmak yerinde olacaktır. Bu formlar aracılığıyla yapılacak değerlendirme sonucunda eğer davranışların aynı önem derecesine sahip olduğu görülürse ya da bu danışmanlık süreci öğretmenin ilk kez yer alacağı bir süreçse, bu durumda davranışlardan sayılabilir olanını (örn. parmak kaldırma) tercih etmek uygulamalar sırasında danışmana kolaylık sağlayabilir. Bu davranışla ilgili başarı elde edildikten sonra ikinci bir davranışla ilgili çalışma yapılması uygun olacaktır.

Sorun davranışın kesin olarak belirlenebilmesi için öğretmenin sınıfında davranışa ilişkin kayıt tutması gerekir. Kayıt sistemlerinin danışman tarafından öğretmene çok açık bir şekilde anlatılması ve ardından hazır kayıt formlarından sağlanması öğretmenin işini kolaylaştıracaktır. Kayıt sistemlerinin anlatılması sırasında yine Kırcaali-Iftar ve Tekin’in (1997) Tek Denekli Araştırma Yöntemleri adlı kitabının ilgili bölümünden yararlanılabilir.

Bu aşamada iki seçenekten söz edilebilir. Seçeneklerden biri tüm kayıt sistemlerinin öğretmene anlatılarak uygun kayıt sistemine birlikte karar verilmesidir (işbirlikçi yaklaşım). İkinci

seçenek ise, danışmanın uygun olabilecek kayıt sistemine kendisinin karar vermesi ve sadece o sistemi danışana anlatmasıdır (uzman yaklaşımı).

Daha önce de belirtildiği gibi, danışanın danışmana geliş nedeni bir öğrencideki davranış sorunlarına çözüm bulmak olabileceği gibi, bir öğrencinin öğrenme sorunları da olabilmektedir. Danışan öğretmen sınıfındaki bir öğrencinin bir derste öğrenmesiyle ilgili sorun yaşayabilir. Örneğin, matematik dersinde kesirler konusunu öğrenmede zorlanan zihnin ozurlu bir kaynaştırma öğrencisi olabilir. Bu gibi durumlarda sorunun belirlenmesi aşamasında yine tüm sorunu dinledikten sonra kayıt tutmaksızın üçüncü aşama olan çözüm önerilerinin geliştirilmesi aşamasına geçilebilir. İkinci aşama olan sorunun belirlenmesi aşamasıyla ilgili örnek aşağıdaki gibi olabilir.

DANIŞMAN: Bana öğrencinizle ilgili yaşadığınız sorunları anlatır mısınız?

DANIŞAN: Öğrencim 7 yaşında bir kız çocuğu, Didem Sınıf içinde yaramazlıkları var. Anlattıklarımı dinlemiyor.

DANIŞMAN: Ozur dilerim, yaramazlık dediniz, nasıl yaramazlık bunu açabilir mısınız?

DANIŞAN: Yerinden kalkıyor. Arkadaşlarını rahatsız ediyor. Sınıftan dışarı çıkıyor. Tahtaya yazılanı ya da benim söylediklerimi defterine yazmıyor.

DANIŞMAN: Arkadaşlarını rahatsız ediyor derken, neler yapıyor Didem?

DANIŞAN: Arkadaşlarını ıttırıyor. Defterlerini yere atıyor.

DANIŞMAN: Anladım, buyurun devam edin.

DANIŞAN: Sınıftan çıkıyor demiştim zaten, ayrıca ders anlatırken beni dinlemiyor. Yerinde oturduğu zaman da sık sık arkasına donuyor. Yanındaki arkadaşını çekiştiriyor.

DANIŞMAN: Yanlış anlamadıysam yerinden kalkma davranışı üzerinde yoğunlaşıyorsunuz, ayrıca derse katılımının az olduğundan da bahsediyorsunuz, doğru mu anlamışım?

DANIŞAN Evet doğru

DANIŞMAN: Rana Hanım, yerinden kalkma davranışı bir ders saati içinde kaç defa oluyor veya bu ne kadar sürüyor? Bunlara hiç dikkat ettiniz mi?

DANIŞAN: Hiç saymadım. Sure olarak da ne kadar sürdüğüne hiç dikkat etmedim, ancak uzun süre olduğunu gözlemledim.

DANIŞMAN: Öğrencimizin ders boyunca sınıf içinde oturma davranışını artırma çalışması yapılabilir. Böylelikle arkadaşlarını rahatsız etme, sınıf içinde dolaşma da azalacaktır. Ne dersiniz?

DANIŞAN: Ah keşke böyle bir şey olsa. Ne kadar rahatlarım. Arkadaşları da rahat etmiş olur.

DANIŞMAN: O halde bunun için sizinle davranışa ilişkin olarak kayıt tutmamız gerekiyor.

DANIŞAN: Ne yapılması gerekiyorsa ben hazırım.

DANIŞMAN: Kayıt teknikleri konusunda bilginiz var mı?

DANIŞAN: Hayır yok.

DANIŞMAN: Öğrencimizin davranışını değiştirmek için davranışı ölçmemiz ve kayıt etmemiz gerekmektedir. Bu konuda kullanabileceğimiz bir çok kayıt tekniği var. Didem'in yerinde oturma davranışını artırma gibi bir çalışmamız olacak. Anlık zaman örnekleme kaydının bu davranışı kaydetmede uygun bir kayıt tekniği olacağını düşünüyorum. Bu teknik hakkında size bilgi vereyim ve bir hafta kayıt tutalım. Bir hafta sonundaki toplantımızda da bu kayıtları çözümleyelim. Sizce de uygun mu? (Kayıt sistemi öğretmene ayrıntılı olarak anlatılır, kayıt formları öğretmenin çoğaltması için verilir.)

DANIŞAN: Evet, bence de uygun.

DANIŞMAN: Bugün pazartesi, görüşme için odumuzdaki pazartesi saat iki size uygun mu?

DANIŞAN: Saat dört olsa?

DANIŞMAN: Rana Hanım saat dört benim için de uygun. Gelecek pazartesi görüşmek üzere o

zaman bana sormak istediğimiz başka bir şey var mı?

DANIŞAN: Bugunluk yok. Teşekkür ederim.

DANIŞMAN: Ben teşekkür ederim buraya kadar gelip bu konuda benimle konuştuğunuz için.

3 Aşama: Çözüm Önerilerinin Geliştirilmesi: Bu aşama, daha önceki aşamada karar verilen davranış ya da öğrenme sorununun çözümüne yönelik önerilerin geliştirildiği aşamadır. Danışman, sorunun çözümüne yönelik ve danışan öğretmenin sınıfında kullanabileceği özellikte öneriler geliştirmeye çalışır. Bu önerileri danışman tek başına geliştirebileceği (uzman yaklaşım) gibi, öğretmenle işbirliği yaparak, öğretmenin de önerilere katkıda bulunmasını sağlayabilir (işbirlikçi yaklaşım). Bu durumda danışman, öğretmeni öneri getirmesi için cesaretlendirmeli, fırsatlar yaratmalı ve önerilerini desteklemelidir (Kampwirth, 1999, Salend, 1998, Tiegerman-Farber ve Radziewicz, 1998).

Üzerinde çalışılacak olan konu bir davranış sorunuyla ilgiliyse, danışmanın davranış değiştirme tekniklerini, dile getirilen sorun öğrenmeyle ilgiliyse, var olan programları bireyselleştirmeyi çok iyi biliyor olması gerekmektedir. Burada en önemli noktalardan biri danışmanın, danışanın belirtmeye çalıştığı sorunu iyi anlamış olmasıdır. Böyle olduğunda danışman ve danışan aynı dili konuşarak, söz konusu sınıf ortamına en uygun olan çözümü rahatlıkla bulmaya çalışacaklardır. Bu aşama ile ilgili örnek aşağıdaki gibi olabilir.

Tarih 06.01.2003

DANIŞMAN: Hoş geldiniz.

DANIŞAN: Hoş bulduk.

DANIŞMAN: Neler yaptınız? Bir haftalık süre iyi geçmiştir umarım.

DANIŞAN: Gayet iyi idi. Verdiğiniz formları işaretledim.

DANIŞMAN: Herhangi bir zorluk çektiniz mi?

DANIŞAN: Kolay olmadı çünkü aynı zamanda ders vermem gereken bir sınıf vardı. Elimden geldiğince hepsini yapmaya çalıştım.

DANIŞMAN: Teşekkür ederim Şimdi tuttuğunuz kayıtları inceleyelim isterseniz

DANIŞAN Inceleyelim

DANIŞMAN: Günde iki saat tutmuşsunuz

DANIŞAN Doğru

DANIŞMAN: Birer birer inceleyelim isterseniz Her formda kaç defa yerinde oturduğuna bakalım (Inceleme sonrasında) Gordüğunuz gibi öğrencimiz sıklıkla yerinden kalkıyor

DANIŞAN Evet bu kadar olacağını düşünmemiştim

DANIŞMAN: Öğrencimizin yerinden kalkma davranışı olduğu konusunda hemfikir olduğumuza göre Didem'in bu davranışı için bazı önlemler almamız gerekiyor Sizin bu konuda bir girişiminiz oldu mu?

DANIŞAN Oldu, sık sık yerine oturmasını söyledim Yuksek sesle kızdım, arkadaşlarından ayrı oturttum Annesine ve babasına Didem'i evde de uyarmaları gerektiğini söyledim Ama evde de aynı şekilde, yerinde oturma davranışının kısıtlı olduğundan, ev içerisinde de sürekli dolaştığından bahsettiler Bu konuyla da başa çıkamayınca sizinle görüşme ihtiyacı duydum

DANIŞMAN: Sizinle birlikte belirlediğimiz yerinde oturma davranışının artırılması için pekiştirme ve ortam düzenlemesine gidilmesi gerektiği düşüncesindeyim Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

DANIŞAN Ben pekiştirme yöntemini kullandım ancak olmadı

DANIŞMAN: Nasıl kullandınız? Nelerden yararlandınız pekiştirme olarak?

DANIŞAN Sınıf içinde iken ders sonlarında oturuyor ise pekiştirdim

DANIŞMAN: Sadece ders sonunda mı yoksa otururken her gordüğünüzde mi?

DANIŞAN Sadece ders sonlarında, çünkü ders boyunca sadece onunla ilgilenemezdim

DANIŞMAN: Pekiştirme tarifesi hakkında da size bilgi vermem gerekecek (Bilgi verilir ve birlikte sürekli pekiştirme tarifesiyle başlanıp daha sonra yavaş yavaş pekiştirmenin geri çekilmesi kararlaştırılır Bu arada da kayıt tutmaya devam edileceği söylenir) Pekiştirme olarak ne kullanmayı düşünüyorsunuz?

DANIŞAN Yerine oturduğunda "aferrn, ne guzel oturuyorsun" gibi sosyal pekiştirmeçler kullanırım Herhalde işe yarar

DANIŞMAN: Şöyle yapabilir miyiz? Her olumlu davranışta, yanı her otururken gordüğünüzde yıldız verebilir ve ders sonunda bu yıldızlar karşılığında onu yiyecek odulu ile pekiştirebilir mısınız?

DANIŞAN Evet bu mümkün Ama diğerr öğrencilerime ne olacak?

DANIŞMAN: Eğer isterseniz onları pekiştirmek, yanı yıldızlar vermek için onların da olumlu davranışlarını gözleyerek olumlu davranışları sonrasında yıldız verebilir, gün sonunda bu yıldızlarını yiyecek pekiştirmeçleriyle değiştirebilirsiniz Eğer bu yiyecek pekiştirmeçlerini sağlamak sizin için zor olacaksa uygun velilerden destek alabilirsiniz sanırım

DANIŞAN Evet bu söylediklerinizi yapabilirim Hem butun öğrencilerime faydası olur bu yaptıklarımın değil mi?

DANIŞMAN: Tabıkı öyle Pekiştirilmek her öğrencinin hoşuna gidecektir Öyle ise her olumlu davranışta öncelikli olarak anında yıldız vererek pekiştiriyoruz Didem'i Ayrıca "ne guzel oturuyorsun, aferrn sana" diyerek sosyal pekiştirmeçlerle destekliyoruz Ders sonunda da yıldız karşılığında yiyecek pekiştirmeçini veriyoruz Niçin bu yiyeceği verdiğimizi öğrencimize anlatıyoruz (Diğerr dersler sırasında da pekiştirmeçin Didem'e nasıl verileceği danışana anlatılır Ayrıca pekiştirmeçin giderek nasıl azaltılacağı ve sadece sosyal pekiştirmeçle yetinileceği de örneklerle belirtilir) Bu konuda söylemek ya da sormak istediğiniz bir şey var mı?

DANIŞAN Bu uygulayarak yapılabilecek bir şey galiba

DANIŞMAN: Evet, ayrıca Didem'i on sıraya ve duvar kenarına oturtabilirsek daha kolay kontrol etmiş oluruz

DANIŞAN Bunu da sınıfta ayarlayabilirim

DANIŞMAN: Çok iyi, o zaman bu hafta bunu uygulamaya başlayalım sizin için de uygun olursa Ayrıca kayıt tutmaya da devam edelim

DANIŞAN Tamam bu hafta uygulayalım Ama sorularım olursa?

DANIŞMAN: Tabii ki de beni arayabilirsiniz Şimdiye kadar çok iyi gittiniz Eminim ki bu problemin ustesinden de geleceksiniz.

DANIŞAN Boyle düşündüğünüz için teşekkür ederim

DANIŞMAN: Gayretleriniz için ben teşekkür ederim Şimdiden size kolay gelsin Eğer bir sorunuz yoksa gelecek hafta görüşmek üzere

DANIŞAN Teşekkür ederim, görüşmek üzere

4. Aşama: Çözüm Önerilerinin Uygulanması: Bu aşama tamamen danışanın önerilenleri uygulamasıyla ilgilidir Danışan öğretmen belirlenen çözüm önerilerini uygulayıp uygulamamakta serbesttir Danışmanın danışan üzerinde hiçbir yaptırım gücü yoktur, ancak, danışman kendi ikna etme becerilerini kullanabilir (Kırcaalı-Iftar, 1994) Öğretmen uygulama sırasında danışmana giderek uygulama hakkında bilgi verebilir, uygulama bittiğinde danışmana giderek bilgi verebilir ya da uygulama sırasında soru sormak isterse telefon aracılığıyla da danışmana sorabilir Bu aşamada da diğer aşamalarda olduğu gibi birden fazla görüşme gerçekleştirilebilir Dördüncü aşamaya ilişkin örnek beşinci aşama olan sonuçların değerlendirilmesi aşamasının örnekleriyle birlikte aşağıda yer almaktadır Bundan sonraki aşama sonuçların değerlendirilmesi aşamasıdır

5. Aşama: Sonuçların Değerlendirilmesi: Bu aşamada danışman ve danışan uygulama sonucunda gelinen noktayı birlikte değerlendirerek danışma sürecine devam edip etmeyeceklerine karar verirler

Bu görüşme sırasında, uygulamanın hedeflenen amaca ulaştığına karar verilebileceği gibi, uygulamanın sürdürülmesi durumunda amacın gerçekleştirilebileceğine de karar verilebilir Bu aşama, uygulama sürerken zaman zaman görüşerek ya da uygulamanın en sonunda yer alabilir Eğer uygulama sürerken zaman zaman görüşerek çalışma değerlendirilecek olursa, danışanın sınıfında yanlış uygulama yapma riski azalacaktır Ayrıca bu şekilde danışanın gerçekleştireceği doğru uygulamalar sonrasında danışmandan duyacağı pekiştirici sözler öğretmenin daha motive olarak işini sürdürmesini sağlayabilecektir. Bu iki basamakla ilgili örnek şu şekilde olabilir

Tarih 13 01 2003

DANIŞMAN : Hoş geldiniz, Rana Hanım

DANIŞAN Hoşbulduk.

DANIŞMAN: Neler yaptınız bakalım mı?

DANIŞAN Bakalım

DANIŞMAN: (Kayıt formları incelenir.) Bakalım ilk dört gün yerinde oturma davranışı fazla gözükmezken çok iyi, beşinci gün artmış Buz bu şekilde devam edelim Sizin uygularken burada yanlış mı yapıyorum acaba dediğiniz ya da sorun yaşadığımız bir yer var mı?

DANIŞAN Yok şu anda beklentimin üzerinde gidiyor Ben buna devam etmek istiyorum

DANIŞMAN: Çok iyi, o zaman sizinle haftaya yeniden görüşürüz

DANIŞAN Ben sizden affınızı isteyeceğim gelecek hafta için, bir sonraki hafta görüşsek çünkü gelecek hafta hastanede işlerim var Ancak uygulamamıza devam edeceğim

DANIŞMAN: *Rana Hanım tabii ki olur. Şimdiden geçmiş olsun, kayıtlara on beş gün sonra bakabiliriz. Görüşmek üzere.*

DANIŞAN Görüşürüz Melih Bey, iyi günler

Tarih 27 01 2003

DANIŞMAN Merhaba Rana Hanım.

DANIŞAN Merhaba Melih Bey

DANIŞMAN Hoşgeldiniz

DANIŞAN Hoşbulduk

DANIŞMAN 15 gun once hastaneve gıdeceğim demıştınız geçmiş olsun önemli bir şey yoktur umarım

DANIŞAN Teşekkur ederim önemli bir şey yok

DANIŞMAN Sevindim 15 gun onceki goruşmemizde kayıt tutmanızı kararlaştırmıştık Kayıt tutabildiniz mi ?

DANIŞAN Tuttum, işte burda kayıtlar

DANIŞMAN Tuttuğunuz kayıtları incelemekle başlayabiliriz

DANIŞAN Neden olmasın?

DANIŞMAN Daha önceki bir hafta tuttuğumuz kaydı anımsayacak olursak öğrencimiz ilk dort gun yerinde oturma davranışı pek göstermezken beşinci gun arttırmıştı Şimdi sizinle kayıt tuttuğunuz diğer 15 gunu inceleyelim isterseniz

DANIŞAN Tabı kı olur

DANIŞMAN Birinci haftaya baktığımızda ilk gun ilk ders iki kez gozlenirken, ikinci ders uç kez gozlenmiş Haftanın diğer gunlerine baktığımızda oturma davranışının arttığı gozlenmekte ikinci haftaya baktığımızda ilk gun diğer gunlere gore az oturduğu gozlenmektedir Bir önceki haftada da Pazartesi gunu oturma davranışı azdı Bunu haftanın ilk gunu olmasına bağlıyorum

DANIŞAN Bunda haklı olabilirsiniz, çünkü Pazartesi gunleri sınıfın tumunde kontrol zor oluyor

DANIŞMAN Pekiştireçleri verirken problem yaşadınız mı? Zorlanma ya da diğer öğrencilerin pekiştireç istemesi gibi?

DANIŞAN Tabı ders anlatırken aynı zamanda yıldız koymayı unuttuğum da olmadı değil ancak ders sonunda yıldız koyup pekiştireci verdim Sınıf içinde diğer öğrencilere de uygun davranışlarını gorerek yıldız verince sorun yaşamadım Zaten onlar kendileri uygun

davranış yapmaya çalışarak sonrasında da yıldız vermemi bana hatırlattılar Gun sonunda da yiyecek pekiştireçlerini yıldızlarla değiştirdim Yiyecek pekiştireçleri konusunda da sizin soylediğiniz gibi velilerim yardımcı oldular Böylece bana sınıfta uygulaması kaldı

DANIŞMAN Rana Hanım Didem'in yerinde oturma davranışını artırdığınız gorulmekte bu sabrınızdan, azminizden ve başarınızdan dolayı teşekkur ederim

DANIŞAN Ben teşekkur ederim Beni iyi yonlendirdiniz Sınıfımda çok guzel gelişmeler yaşadım

DANIŞMAN Isterseniz uygulamamızı bir hafta daha surdurelim ve pekiştireç olarak da sadece yıldızları kullanalım Yiyeceklerle değiştirmeyi geri çekelim Bakalım boyleyken de yerinde oturma davranışı bu sureklilikle devam edecek mı ?

DANIŞAN İyi olur oyle devam edelim

DANIŞMAN Bence de iyi olur Bir hafta sonra goruşuruz o zaman

DANIŞAN Bu goruşmeyi telefonla gerçekleştirebilir miyiz?

DANIŞMAN: Neden olmasın?

DANIŞAN Bu çalışmada bana verdiğiniz destekten dolayı teşekkur ediyorum Başka çalışmalar için de size başvuracağımdan emin olun

DANIŞMAN Ben teşekkur ederim Gelecek çalışmalar için de elimden gelen yardımları gosteririm Yeter kı boyle bir talep gelsin

DANIŞAN İyi gunler Melih Bey, goruşmek uzere

DANIŞMAN İyi gunler Rana Hanım goruşuruz Telefonunuzu bekleyeceğim

Not Bir hafta sonra gerçekleştirilen telefon goruşmesinde oturma davranışı ile ilgili bir problemleri kalmadığı Didem'in öğretmeni tarafından danışmana iletılmıştir

Ozel eğitim danışmanlığının diğer ozel eğitim destek hizmetlerinden farklı olarak dolaylı bir

hizmet biçimi olduğundan yukarıda söz edilmişti. Bu hizmet turunun dolaylı olması ve sınıf öğretmenine danışmanlık sağlayarak gerçekleştirilmesi, (a) sınıf öğretmenlerinin sorunlarla başetmede değişik çözüm önerilerini öğrenmelerine ve uygulamalarına ve (b) daha sonra tekrar bu tür sorunlarla karşılaştıklarında kendilerinin sorunlarla başa çıkabilmelerine olanak sağlamaktadır. Bu durum göz önüne alındığında, özel eğitim danışmanlığının bir kerede daha fazla öğrenciye yardım götürmeyi sağladığı da söylenebilir.

Yukarıda örneklandırılan çalışma gerçek bir çalışma olduğundan geri donülerek düzeltilmesi söz konusu değildir. Ancak çalışmanın değerlendirilmesi yapıldığında vurgulanması gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, danışmanlık sürecinin birinci aşamasında özel eğitim danışmanının yapılan konuşmaya ek olarak danışana danışmanlık süreciyle ilgili bilgiler verebileceğidir. Danışman özel eğitim danışmanlığı sürecinin hangi aşamalardan oluştuğunu ayrıca, danışmanlığın gizlilik ilkesine dayalı olarak gerçekleştirileceğini, bir başka deyişle, öğretmenin anlattıklarının danışan ve danışman arasında gizli kalacağını danışana aktarmalıdır. Bunlara ek olarak danışana danışmanlık sürecini istediği zaman bırakabileceği konusunda da bilgi verilmelidir (Idol, Paolucci-Whitcomb ve Nevin, 1987, Kampwirth, 1999).

Danışmanlık sürecinin ikinci aşamasında ise, sorunun belirlenmesi için öğretmene sorulabilecek sorular arasında davranış öncesinde ve sonrasında meydana gelen durumlar olabilirken danışman bunlara hiç yer vermemiştir.

Sonuç olarak, ülkemizde giderek daha da yaygınlaşmakta olan kaynaştırma uygulamaları sırasında yaşanan sorunların çözümü büyük oranda destek özel eğitim hizmetlerinin sağlanmasından geçmektedir. Eğer kaynaştırma öğrencisine ve sınıf öğretmenine gerekli destek hizmetler sağlanabilirse, kaynaştırma uygulamalarının daha başarılı bir şekilde uygulanması da mümkün olacaktır. Bu tür uygulamalar sonucunda sınıfına kaynaştırma öğrencisini gönüllü olarak kabul edebilecek sınıf

öğretmeni sayısında da giderek artış olabileceği düşünülebilir. Bu varsayımlardan yola çıkılarak, kaynaştırma yapılan her okula olmasa bile, birkaç kaynaştırma okulunun bulunduğu bölgede bir özel eğitim öğretmenin gezici olarak görevlendirilmesi ve bu özel eğitim öğretmenin gerektiğinde kaynaştırma öğrencilerine, gerektiğinde de sınıf öğretmenlerine destek hizmet sağlaması önerilebilir. Böylece kaynaştırma uygulamalarının daha etkili bir şekilde gerçekleşmesi söz konusu olabilecektir.

Kaynaklar

- Batu, S (2000a) *Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerileri* Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları No 1242
- Batu, S (2000b) Kaynaştırma, destek hizmetler ve kaynaştırmaya hazırlık etkinlikleri *Özel Eğitim Dergisi*, 2, 35-46
- Batu, S (2002) Özürlülerin normal sınıflara kaynaştırılması ve kaynaştırmaya hazırlık *Çocuk Çocuk* 14 30-31
- Gutkin, T B , & Curtis, M J (1982) School based consultation Theory and techniques C R Reynolds ve T B Gutkin (Ed) *The handbook of school psychology* New York Wiley
- Heron, T E , & Harris, K C (1982) *The educational consultant Helping professionals, parents and mainstreamed students* Boston Allyn and Bacon, Inc
- Idol, L , Paolucci Whitcomb, P, & Nevin, A (1987) *Collaborative consultation* Austin, Texas Pro ed
- Kampwirth, T J (1999) *Collaborative consultation in the schools* New Jersey Merrill
- Kırcaali-Iftar, G (1992) Özel eğitimde kaynaştırma *Eğitim ve Bilim*, 16, 45-50
- Kırcaali Iftar, G (1994) Özel eğitim danışmanlığı I *Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan*

sozlu bildiri Adana 1 Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı, 1, 332-338

Kırcaali-Iftar, G (1998) *Ozel gereksinimli bireyler ve ozel eğitim* Ilkogretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları

Kırcaali-Iftar, G , & Tekin, E (1997) *Tek denekli araştırma yöntemleri* Ankara Türk Psikologlar Derneği Yayınları

Phillips, V , & McCullough, L (1990) *Consultation based programming* Instituting

the collaborative ethic in schools *Exceptional Children, 19, 1-14*

Salend, S J (1998) *Effective mainstreaming* New Jersey Merrill

Tiegerman-Farber, E & Radziewicz, C (1998) *Collaborative decision making* New Jersey Merrill

West, J F , & Idol, L (1987) *School consultation (Part I) An interdisciplinary perspective on theory, models and research* *Journal of Learning Disabilities, 20, 388-408*